

3. Видавництво «Біопром» журнал «Продукти & Інгредієнти» [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу : www.meatbusiness.ua

4. Галюк І.Б. **Державне регулювання розвитку паливо-енергетичного комплексу як складової конкурентної політики держави** / І.Б. Галюк, О.Ю. Мацькевич. [Електрон. ресурс]. – Спосіб доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/vnulp/menagement/2009_657/70.pdf.

5. **Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012** [Електрон. ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.feg.org.ua/docs/UNCR2012-Final-presentation.pdf>

6. Карп І.М. **Нафтогазовий комплекс України** / І.М. Карп // Вісник НАН України. – 2006. – №2. – С. 32–41.

7. **Промислова політика як чинник після кризового відновлення економіки України**. – К. : НІСД, 2012. – 41 с.

8. Суходоля О.М. **Методичні основи формування програми розвитку політики енергоефективності** / О.М. Суходоля // Збірник наукових праць НАДУ. – 2005. – №1. – С. 219–229.

9. Сичевський М.П. **Організаційно-економічний механізм розвитку харчової промисловості України (теорія, методологія, практика)**: Дис. д-ра екон. наук: 08.07.01 / М.П. Сичевський; НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2005. – 468 с.

Рецензент: д.е.н., професор Гринчуцький В. І.

УДК 339. 92

А. Й. ЖЕМБА

ІННОВАЦІЙНА ТА ЕКОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТИ МОДЕЛІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Найголовнішим стратегічним завданням України є визначення власного місця в динамічно змінній глобальній структурі світу. Екологізація економіки сьогодні заявлена як один із пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, а її потенціал усвідомлений на загальнодержавному рівні. Інноваційна переорієнтація — це основа євроінтеграційного вибору України.

©Жемба А. Й. - к.е.н., доцент Національного університету водного господарства та природокористування

The the most important strategic task of Ukraine is determining the own location in the dynamically variable global structure of the world. An innovative economy is today declared as one of priority directions of development, and her potential is realized at national level. Innovative shift - is the basis of European integration choice of Ukraine.

Ключові слова: міжнародна інтеграція, глобалізація економіки, інноваційний процес, транснаціональні корпорації.

Постановка проблеми. Дослідження регіональних інноваційних процесів як складової економічного зростання та активізації зовнішньоекономічної діяльності зумовлене тим, що подальший економічний розвиток нашої країни можливий лише на засадах інноваційності. Недостатнє впровадження інноваційних технологій в Україні обмежує її конкурентоспроможність у глобальному виробництві та є причиною значного впливу на навколишнє середовище на місцевому та глобальному рівнях. Варто відзначити, що саме це є одним з основних факторів, який посилює фінансову кризу в українській економіці.

Вивчення сутності, характеру та динаміки розвитку регіональних інноваційних процесів спрямоване на активізацію зовнішньоекономічної діяльності України, що й зумовлює актуальність досліджуваної теми. Окрім того, виникла нагальна необхідність створення механізмів наближення рівня економічного розвитку України до європейського в умовах посилення інтеграційних процесів в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики інноваційного розвитку та визначення його місця в системі міжнародних економічних відносин належить зарубіжним та вітчизняним науковцям Г. Андрощуку, А. Бузні, А. Євсенку, Н. Колдаєвій, М. Колосовському, О. Мазуру, М. Меню, Ж. Мингалевій, М. Портеру, Ф. Рібакову, Ш. Тацуно, С. Ткачовій, Г. Унтурі, Н. Федотову, В. Чужикову.

Вихідними джерелами дослідження були вітчизняні та зарубіжні наукові публікації з проблем глобалізації, сталого розвитку та природокористування, статистичні дані Держкомстату України, Світового банку, Інституту світових ресурсів (WRI), Світового інституту спостережень (WWI), ФАО ООН, та інших міжнародних організацій.

Методика досліджень. На сьогоднішній день недостатньо розробленими та такими, що потребують подальшого вивчення, є механізми управління регіональними інноваційними процесами в перехідних економіках в умовах глобалізації світової економіки. Дослідження ґрунтується на використанні системного та комплексного підходів до визначення основних напрямів формування моделей міжнародного економічного співробітництва в світовій економіці та механізмів їх реалізації.

Постановка завдання. Цілями даного дослідження є визначення місця регіонально-інноваційних чинників у розвитку міжнародного економічного співробітництва, виявлення й наукове обґрунтування суті регіональних інноваційних процесів, розробка обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення методів управління ними як запоруки економічного зростання України й підвищення рівня її міжнародної конкурентоспроможності.

Результати досліджень. Сучасний процес міжнародного співробітництва характеризується посиленням взаємозалежності розвитку національних економік й вимагає відповідної координації дій між державами. Економічні відносини, що складаються між країнами, в умовах зростаючої взаємозалежності та дії факторів глобалізації передбачають формування такої системи економічних зв'язків між державами, яка б забезпечувала усталений, систематичний, передбачуваний та керований їх характер.

Участь країни в міжнародному економічному співробітництві в умовах постійного еволюційного розвитку світової економіки, ускладнення форм, диверсифікації напрямів співробітництва визначається значною кількістю чинників. Аналіз розвитку міжнародної торгівлі, руху капіталів, науково-технологічного співробітництва дозволяє виділити традиційну та засновану на інноваціях моделі залучення країн до міжнародного поділу праці. Приналежність до певної моделі дає можливість із значним ступенем ймовірності визначити, оцінити та спрогнозувати структуру, напрями, форми та методи участі країни в міжнародному економічному співробітництві.

Наочно це демонструють зрушення в міжнародному поділі праці між розвинутими країнами та країнами, що

розвиваються. Якщо визначальними для цих двох груп країн традиційно вважається відповідно промисловість і сільське господарство, то нині в основу нового поділу праці покладений “інноваційний” критерій, відтак провідні країни світу спеціалізуються на наукоємному та високотехнологічному виробництві, а менш розвинуті – на виробництві технологічно простої продукції [1, с.106].

Кожній європейській країні притаманні певні особливості в сфері регулювання регіональних інноваційних процесів. Нині безумовними лідерами в цій сфері за більшістю позицій є Франція, Німеччина, Велика Британія, Швеція, Фінляндія, Данія. За рядом показників (кількістю зайнятих у високотехнологічному секторі, часткою державних та корпоративних витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) у ВВП, співвідношенням між інноваційними витратами й обсягом продажу, часткою венчурного капіталу у ВВП тощо) Швеція більш ніж вдвічі випереджає середній європейський показник і навіть США [2, с. 121].

Посиленню глобалізації науково-технологічних та інноваційних процесів сприяє діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК), частка яких у глобальних НДДКР сягає 80%. ТНК активізують діяльність у напрямі закордонної експансії не лише в сфері виробництва, але й у сфері НДДКР. Основним мотивом придбання або заснування закордонних науково-дослідних підрозділів стають адаптація й удосконалення продуктів і технологій, пропонує ТНК, до місцевих умов, створення нових продуктів або зміна їх споживчих якостей відповідно до місцевих запитів, раціоналізація науково-дослідних робіт компанії, моніторинг НДДКР, що проводяться закордоном тощо [3,с. 129].

Кожна країна в своєму науково-технологічному розвитку просувається в певному напрямі, який еволюційно оформлюється в інноваційну політику. Відтак можна визначити декілька моделей здійснення інноваційної політики. По-перше, це політика “технологічного поштовху”, яка в різні періоди розвитку була притаманна окремим державам, наприклад, США у 40–50–х роках та у 90–ті роки ХХ ст., у певні періоди розвитку Франції, Великої Британії, СРСР. Згідно з цією концепцією пріоритетні напрями розвитку науки і техніки визначає держава, яка має в своєму

розпорядженні достатні ресурси для реалізації державних програм, здійснення значних капіталовкладень та інших форм державної підтримки. По-друге, це модель “ринкової орієнтації”, в якій провідну роль відведено ринковому механізму саморегулювання у розподілі ресурсів та визначенні пріоритетних напрямів розвитку науки. Передбачається обмеження втручання держави у процес стимулювання досліджень, скорочення кількості форм регулювання інноваційної діяльності. Цю модель використовує зокрема Японія, Німеччина, США у 70-80-х роках ХХ ст. По-третє, модель “соціальної орієнтації” передбачає визначення, передбачення та регулювання соціальних наслідків НТР. Цей напрям притаманий країнам, які вели активний пошук у сфері подвійного використання технологій як у військовій, так і в цивільній сферах. По-четверте, модель “реструктуризації” передбачає зміни економічної структури господарського механізму, що потребує пошуку нових форм організації та управління розвитком науки і техніки із одночасним вирішенням соціально-економічних проблем, зміни галузевої структури господарства тощо. Такої політики дотримується Японія, ряд її елементів наявний у Франції [4, с.5].

Інтеграція національної економіки у світове господарство на основі активізації інноваційного розвитку забезпечить економічне зростання в країні та досягнення її стабільної міжнародної конкурентоспроможності.

До однієї з перспективних моделей міжнародного економічного співробітництва слід віднести регіональні інноваційні комплекси (РІК) [5,с.23]. Мотивом участі країн в яких має стати усвідомленням неможливості або складності досягнення цілей стратегії сталого розвитку поза РІК (табл.1).

Кожний із мотивів, представлених у табл. 2, можна також проаналізувати за сферою виникнення: в інвестиційній, інноваційній або інфраструктурній. Наприклад, ресурсні інноваційні мотиви можуть бути пов'язані із необхідністю придбання технології або набуття знань, а цільові – із необхідністю прискорення реалізації власних розробок та участі у каналах розподілу технологій, отриманням певних можливостей щодо сервісного обслуговування технології тощо.

Таблиця 1

Мотиви входження до регіональних інноваційних комплексів

Ресурсні	Цільові
<i>Інноваційні</i>	
Доступ до джерел технологій специфічних знань; можливість залучити кращих спеціалістів і менеджерів	Прискорення власних НДДКР; плацдарм для моніторингу стану НДДКР та розробок
<i>Інвестиційні</i>	
Кращі умови фінансування; фінансові та податкові пільги; кращі умови купівлі-продажу ліцензії	Кращі умови реалізації певного інноваційно-інвестиційного проекту; реалізація цілей стратегічного партнерства
<i>Інфраструктурні (маркетингові, патентні, правові, сервісні)</i>	
Динамічніше інформаційне середовище та можливість зменшення витрат на проведення маркетингових досліджень, вивчення ринку та отримання інформації; використання відомих торгових марок; переваги від участі в загальних рекламних кампаніях; менші витрати та складність укладання договорів про використання об'єктів інтелектуальної власності	Полегшення входу до нового бізнесу; діяльність у відповідному правовому полі; можливість пільгового користування об'єктами інфраструктури; легший доступ до патентної інформації

Інвестиційні мотиви пов'язані насамперед з більш простими та вигідними умовами одержання фінансової підтримки, певними фінансовими пільгами або перспективними умовами реалізації інвестиційних та інноваційних проєктів. Серед інфраструктурних велике значення на сьогодні мають маркетингові мотиви, особливо враховуючи привабливий імідж РІК у світі.

Серед особливостей інноваційної сфери України, які стримують її подальший розвиток, можна виділити наступні:

- концентрація інновацій у виробничо-промисловому комплексі, обмеження на їх використання у цивільному секторі;

- неорганічність, однобічність, закритість існуючих інноваційних центрів;

- низька комерціалізація, слабкий зв'язок з виробництвом фундаментальних досліджень, незважаючи на їх високий рівень;

- незацікавленість влади у раціональному використанні результатів досліджень;

- незадовільне фінансування НДДКР;

- незначний внесок університетських дослідних центрів;

- психологічні чинники: відсутність навиків підприємництва, брак підприємницького таланту;

- відсутність реальних дієвих механізмів фінансування інновацій, незадовільне фінансування державних програм;

- розрізненість окремих етапів інноваційного процесу;

- брак досвіду створення та функціонування регіональних інноваційних структур.

Упродовж 20 років незалежності в Україні панував інший підхід до реформування та економічного зростання: незважаючи на номінальну орієнтацію на зовнішні чинники – іноземні інвестиції, міжнародні кредити тощо, зростання відбувалося виключно за рахунок внутрішніх джерел. Такі характеристики економічної системи України, як пасивність, хаотичність, замкненість, відсутність налагоджених горизонтальних зв'язків у системі, нерівномірність та несумірність окремих її елементів, превалювання великих елементів значною мірою унеможливають подальший адекватний саморозвиток системи, а також сприйняття зовнішніх стимулів. Неefективне використання зовнішніх чинників розвитку зумовлене насамперед відсутністю в економічній системі України каналів і механізмів асиміляції та адаптації зовнішніх впливів до структур, що вже сформовані та діють. Зважаючи на необхідність переоцінки ролі зовнішніх чинників в економічному зростанні з метою їх ефективнішого використання, зусилля держави мають бути спрямовані на

формування таких системних якостей економіки України, за яких остання набуде ознак внутрішньої врівноваженості, а також забезпечить баланс між внутрішніми та зовнішніми чинниками.

Для ефективного впровадження інноваційних комплексів в Україні має бути сформоване стабільне та сприятливе середовище, проведені відповідні інституціональні корегуючі заходи на національному та регіональному рівнях. Це сприятиме:

- вирішенню специфічних регіональних проблем (екологічних катастроф, закриття та перепрофілювання підприємств тощо);

- вирішенню проблеми безробіття, підвищення рівня зайнятості;

- повнішому використанню потенціалу регіону та створенню передумов для прискорення його розвитку;

- поліпшенню іміджу території;

- зменшенню соціальної напруги в регіоні;

- удосконаленню інструментів та механізмів реалізації регіональної політики.

Крім очевидного вирішення внутрішніх проблем формування РІК дасть можливість активізувати міжнародне економічне співробітництво, сформувати так звані фільтри, що прийматимуть та розподілятимуть зовнішні надходження. Основними напрямками взаємодії РІК із міжнародною економікою можуть стати такі, як залучення інвестиційних ресурсів, надання промислових концесій іноземним партнерам на базі новітніх вітчизняних науково-технічних розробок та ідей, залучення іноземних венчурних компаній до фінансування вітчизняних розробок та створення дослідних партій продукції, створення дочірніх підприємств ТНК, співробітництво в сферах міжнародного лізингу, ліцензування, франчайзингу, страхування тощо.

Висновки. На основі обґрунтування необхідності посилення екологічного спрямування економічної політики нашої держави. визначено фактори, що стали запорукою в досягненні успіху моделей нині діючих регіональних інноваційних комплексів з метою реалізації позитивного світового досвіду на основі його адаптації до умов вітчизняної економіки. Прискорення інтеграційних процесів на

європейському просторі передбачає необхідність врахування особливостей європейської інноваційної системи при запровадженні інноваційної моделі економіки в Україні.

Регіональні інноваційні процеси відіграватимуть суттєву роль у розвитку міжнародного економічного співробітництва України на паритетній основі та забезпеченні її міжнародної конкурентоспроможності в нових умовах господарювання та високому динамізмі розвитку світової економіки.

Бібліографія

1. Бусыгина И. **Регионы Германии**. – М.: РОССПЭН, 2010. – 351 с.
2. Тарасова В.В. **Транскордонне співробітництво в контексті європейських інтеграційних процесів** // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ: Зб. наук. пр. за матеріалами XIII міжнар. наук.-практ. конференції (9–10 квітня 2002 року, Чернівці). Вип. II. Економічні науки. У 2-х ч. – Чернівці: АНТ Лтд., 2002. – Ч.І. – С. 119-123.
3. **The EU Economy: 2001 preview. Investing in the Future.** // European Economy. Brussels. –2001. –No 73.– P.507.
4. Черваньов Д.М. **Інноваційні тенденції розвитку міжнародної економіки в сучасних умовах** // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2009. – Вип. 48. – С.5–6.
5. Иванова Н. **Инновационная сфера: итоги столетия** // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – №8. – С.22–34.
6. Нагачевська Т.В. **Сучасні тенденції управління інноваціями в міжнародній економіці** // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2011. – Вип. 43. – С.6-10.

Рецензент: д.е.н., професор Павліха Н. В.